Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

KICHIK VA O'RTA BIZNESGA KREDIT BERISH JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Ilmiy rahbar. **Sharipova Nigina Djurakulovna**
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti o'qituvchisi
Barnayev Sherali
Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Bank ishi va audit fakulteti talabasi.

Abstrakt: Ushbu maqolada kichik va o'rta biznesga moliyaviy va kredit yordamini ko'rsatishda zamonaviy transformatsiya jarayonlari ko'rib chiqiladi. Muallif an'anaviy, konservativ bank modellaridan innovatsion raqamli texnologiyalarga o'tishni batafsil tahlil qiladi, jumladan, qarz oluvchilarning kreditga layoqatliligini baholash uchun sun'iy intellekt va katta ma'lumotlardan foydalanish.

Kalit so'zlar: Kreditlash jarayonining transformatsiyasi, kichik va o'rta biznes, tijorat banklari, xalqaro moliya institutlari, bank faoliyatini raqamlashtirish.

Kirish. Bugungi kunda global iqtisodiy beqarorlik va texnologik taraqqiyotning tezlashishi sharoitida kichik va o'rta biznes iqtisodiy o'sish, bandlik va innovatsiyalarning asosiy omili bo'lib xizmat qiladi. Biroq, ushbu sektorning samarali ishlashi bevosita moliyaviy resurslarning mavjudligi va sifatiga bog'liq.

So'nggi yillarda moliya sektori raqamli texnologiyalarning joriy etilishi, xavflarni baholashga yondashuvlarning o'zgarishi va xalqaro moliya va kredit institutlarining faol ishtiroki tufayli chuqur o'zgarishlarga uchradi. Ushbu maqolada ushbu transformatsiya jarayonlarining mohiyati o'rganiladi, tijorat banklari va xalqaro rivojlanish institutlari o'rtasidagi o'zaro ta'sir mexanizmlari tahlil qilinadi va kichik biznesni kreditlash samaradorligini oshirish yo'llari aniqlanadi.

Ushbu asosiy bozor muammosini bartaraf etish uchun tijorat banklari o'zlarining an'anaviy biznes modellarini o'zgartirishga majbur bo'lmoqdalar. Ushbu zamonaviy transformatsiya klassik ta'minlangan kreditlashdan tranzaksiya va investitsiya moliyalashtirishga o'tishda namoyon bo'ladi, bu yerda asosiy rolni kompaniyaning uzoq muddatli o'sish salohiyati va uning pul oqimlarining barqarorligi, qattiq garov mavjudligi emas, balki o'ynaydi. Buyuk innovatsiya olimi Jozef Shumpeter banklar "nafaqat vositachilar, balki innovatsiya jarayonini to'ldiruvchilar" ekanligini ta'kidladi. Kichik biznes kontekstida bu kreditlash jarayonlarining transformatsiyasi kichik kompaniyalarning hayot aylanishiga moslashtirilgan moslashuvchan moliyaviy vositalarni yaratishga qaratilgan bo'lishi kerakligini anglatadi.

Joriy o'n yillikda kreditlash transformatsiyasining asosiy vektori moliya institutlarini keng qamrovli raqamlashtirish bo'ldi. Ilgari bir necha hafta davom etgan va katta qog'oz hujjatlar to'plamini to'plashni talab qilgan an'anaviy kredit arizalarini ko'rib chiqish jarayoni sun'iy intellekt va katta ma'lumotlarni tahlil qilish asosida tezkor ball olishga yo'l ochmoqda. Tijorat banklari endi nafaqat qarz oluvchilarning rasmiy moliyaviy hisobotlarini, ko'pincha kichik biznes uchun to'liq bo'lmagan ma'lumotlarni, balki muqobil ma'lumotlarni ham tahlil qila oladilar. Bu ma'lumotlar bank hisoblaridagi tranzaksiyalar faoliyatini, yetkazib beruvchilar va kommunal xizmatlar bilan to'lovlar tarixini, elektron tijorat platformalari orqali savdo hajmini va hatto raqamli muhitdagi xulq-atvor ko'rsatkichlarini ham o'z ichiga oladi. Mashina o'rganish algoritmlaridan foydalanish har bir ariza uchun bank tranzaksiyalari xarajatlarini kamaytiradi, bu esa kichik qarz oluvchilarga kredit berishni moliya institutlari uchun tejamkor qiladi. Bundan tashqari, raqamlashtirish kredit qarorlarini qabul qilishda inson xatolari va

sub'ektivlikning ta'sirini minimallashtiradi, bank portfelidagi muddati o'tgan qarz ulushini sezilarli darajada kamaytiradi.

Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki, Osiyo taraqqiyot banki va Xalqaro moliya korporatsiyasi kabi xalqaro moliya institutlari milliy bozorlardagi transformatsion jarayonlar uchun katalizator vazifasini bajaradi. Ularning ishtiroki moliyaviy resurslarni to'g'ridan-to'g'ri taqdim etish bilan cheklanib qolmaydi; u tizimli, institutsional xususiyatga ega. Birinchidan, xalqaro institutlar kichik biznesni keyinchalik maqsadli moliyalashtirish uchun mahalliy tijorat banklariga maqsadli kredit liniyalarini taqdim etadi. Bunday dasturlarning asosiy sharti ekologik va ijtimoiy mas'uliyat sohasida oxirgi qarz oluvchilar uchun qat'iy talablarni belgilashdir, bu esa kichik biznesning barqaror rivojlanish tamoyillariga o'tishini rag'batlantiradi.

Ikkinchidan, xalqaro tashkilotlar xavflarni taqsimlash mexanizmlarini faol ravishda joriy etmoqdalar. Portfel kafolatlarini taqdim etish orqali ular tijorat banklarining kichik biznesga berilgan kreditlar bo'yicha potentsial yo'qotishlarining yarmigacha qismini qoplaydilar. Bu tijorat banklariga garov talablarini yumshatish va ilgari haddan tashqari xavfli deb hisoblangan bozor segmentlariga, masalan, qishloq joylardagi yangi boshlanuvchi tadbirkorlarga yoki ayollar tadbirkorligiga kredit berish imkonini beradi.

Uchinchidan, xalqaro donorlar texnik yordam dasturlarini moliyalashtiradilar. Ular tijorat banklariga ichki xavflarni boshqarish tizimlarini modernizatsiya qilishda, xodimlarni mikrokreditlar bilan ishlashga o'rgatishda va moliyaviy tahlilda eng yaxshi xalqaro amaliyotlarni joriy etishda yordam beradi. Aniq yutuqlarga qaramay, transformatsiya jarayoni bir qator muhim to'siqlarga duch kelmoqda. Makroiqtisodiy darajada yuqori inflyatsiya asosiy to'siq bo'lib qolmoqda. Moliyalashtirish qiymati. Inflyatsiya bosimi ostida markaziy banklar yuqori foiz stavkalarini saqlab qolishga majbur bo'lmoqdalar, bu esa qishloq xo'jaligi yoki xizmat ko'rsatish kabi past daromadli kichik bizneslar uchun tijorat kreditlarini mavjud emas qiladi.

Yirik shahar moliyaviy markazlari va mintaqalar o'rtasida chuqur raqamli tafovut ham mavjud. Chekka hududlardagi kichik bizneslar ko'pincha onlayn bank xizmatlaridan foydalanish uchun moliyaviy va raqamli savodxonlikka ega emaslar. Shu bilan birga, tijorat banklarining mintaqaviy filiallari innovatsion texnologiyalarni joriy etishda sekinroq va qarz oluvchilarni baholashning konservativ usullariga amal qilishda davom etmoqdalar.

Yana bir institutsional muammo kreditorlarni himoya qilish va bankrotlik protseduralari uchun yetarli bo'lmagan huquqiy asosdir. Agar qarzlarni undirish mexanizmlari yoki garovni ijro etish murakkab va vaqt talab qiladigan bo'lsa, tijorat banklari ushbu huquqiy xavflarni kredit narxiga qo'shib, foiz marjalarini oshiradilar, bu esa obro'li qarz oluvchilarga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa Kichik va o'rta biznes kreditlarini o'zgartirish hukumat, tijorat banklari va xalqaro moliya institutlarining muvofiqlashtirilgan sa'y-harakatlarini talab qiladigan ko'p qirrali jarayondir. Ushbu o'zgarishni muvaffaqiyatli yakunlash va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash uchun bir nechta sohalarda bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilishi kerak. Tijorat banklari va hukumatning raqamli platformalari o'rtasidagi integratsiyani yanada chuqurlashtirish juda muhim, bu soliqlar, bojxona

operatsiyalari va tadbirkorlarning ijtimoiy badallari bo'yicha tasdiqlangan ma'lumotlarni to'plashni avtomatlashtiradi va qaror qabul qilish vaqtini minimallashtiradi.

Adabiyotlar:

1. Stiglitz, J.E., Weiss, E. (2008). Nomukammal ma'lumotlarga ega bozorlarda kreditlarni ratsionlashtirish. American Economic Review, 1981, 393–410-betlar.
2. Jahon banki. Jahon taraqqiyoti hisoboti 2022: Adolatli tiklanish uchun moliya. Vashington: Jahon banki nashriyoti, 2022. 240 b.
3. Berdieva, AQSh O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlar uchun kredit berish mexanizmlarini takomillashtirish: Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori darajasini olish uchun dissertatsiya. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Bank va moliya akademiyasi, 2021. 154 b.
4. Kulijanov, A.K. Raqamlashtirish, pul va kredit sharoitida kichik biznesning kreditga layoqatliligini baholashga yondashuvlarni o'zgartirish. 2023. 45–58.
5. Omonov, A.A., Karimov, N.G. O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlashda tijorat banklarining rolini oshirish masalalari, Iqtisodiyot va ta'lim. Toshkent, 2024. 112–120.